

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра психології**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету історії та
міжнародних відносин
/доц. Віталій АНДРЕЙКО

« 30 » 06 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛОГІЯ (В Т. Ч. ВІКОВА)

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність	014 Середня освіта
Предметна спеціальність	014.03 Середня освіта (Історія)
Освітня програма	Історія
Статус дисципліни	Обов'язкова
Мова навчання	Українська

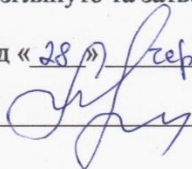
Ужгород 2023

Робоча програма навчальної дисципліни «Психологія (у т.ч. вікова)» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності Середня освіта, предметна спеціальність 014.03 Середня освіта. Історія освітньої програми «Історія».

Розробники: Заболотна Н.М., старший викладач

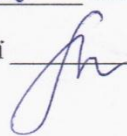
Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри психології

протокол № 14 від « 28 » серпня 2023 р..

Завідувач кафедри проф. Уляна МИХАЙЛИШИН

Схвалено науково-методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин

протокол № 8 від « 30 » 08 2023 р.

Голова науково-методичної комісії доц. Світлана МИШКО

©Заболотна Н.М., 2023 р.

©ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2023 р.

Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма перезатверджена на 20 24 / 20 25 н .р. без змін; зі змінами (Додаток ____).
(потрібне підкреслити)

протокол № 13 від «27» 06 20 24 р. Завідувач кафедри Michajlyshyn Михайлишин У.Б.
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20 25 / 20 26 н .р. без змін; зі змінами (Додаток ____).
(потрібне підкреслити)

протокол № 15 від «30» 06 20 25 р. Завідувач кафедри Michajlyshyn Михайлишин У.Б.

Робоча програма перезатверджена на 20 ____ / 20 ____ н .р. без змін; зі змінами (Додаток ____).
(потрібне підкреслити)

протокол № ____ від « ____ » ____ 20 ____ р. Завідувач кафедри _____ Михайлишин У.Б.

Робоча програма перезатверджена на 20 ____ / 20 ____ н .р. без змін; зі змінами (Додаток ____).
(потрібне підкреслити)

протокол № ____ від « ____ » ____ 20 ____ р. Завідувач кафедри _____ Михайлишин У.Б.

Робоча програма перезатверджена на 20 ____ / 20 ____ н .р. без змін; зі змінами (Додаток ____).
(потрібне підкреслити)

протокол № ____ від « ____ » ____ 20 ____ р. Завідувач кафедри _____ Михайлишин У.Б.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3,5	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 105	3	4
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання:	5	7
аудиторних – 3,4	Лекції:	
	32	12
самостійної роботи студента – 3,4	Практичні (семінарські):	
	20	4
Вид підсумкового контролю: екзамен	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	53	89

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни «Психологія (в т.ч. вікова)» – засвоєння базових категорій психологічної науки. Студент повинен усвідомлювати роль психології та вікової психології для практики сучасної науки, зростання психологічної культури людини і всього суспільства, покращення якості життя, психічного здоров'я людини, підвищення рівня навчальної та професійної діяльності в галузі освіти та навчання зокрема, надання більш ефективної допомоги у розвитку особистості та в її творчій діяльності.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

○ **загальні компетентності (ЗК):**

ЗК – 03 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК – 04 Здатність працювати в команді.

ЗК – 10 Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

○ **фахові компетентності (ФК):**

ФК – 04 Здатність до пошуку ефективних шляхів мотивації дитини до саморозвитку (самовизначення, усвідомленого ставлення до навчання).

ФК – 06 Здатність здійснювати виховання на уроках і в позакласній роботі, виконувати педагогічний супровід процесів соціалізації учнів та формування їхньої культури.

ФК – 07 Здатність до критичного аналізу, діагностики й корекції власної педагогічної діяльності, оцінки педагогічного досвіду.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Психологія (в т.ч. вікова)» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

ОК 06 Інновації в освіті

ОК 17 Педагогіка

ОК 41 Педагогічна пропедевтична практика

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Історія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Планує й здійснює освітній процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей здобувачів загальної середньої освіти, фахової передвищої освіти, забезпечує розвиток пізнавальної діяльності здобувачів, здійснює мотивацію до навчання, застосовує диференціацію навчання.	ПР - 02
Володіє формами та методами виховання учнів на уроках і в позакласній роботі, уміє відстежувати динаміку особистісного розвитку дитини.	ПР - 09
Здатний цінувати розмаїття та мультикультурність, керуватися в педагогічній діяльності етичними нормами, принципами толерантності, діалогу й співробітництва, проектувати психологічно безпечне й комфортне освітнє середовище у закладах загальної середньої освіти, враховуючи особливості національних спільнот.	ПР - 11
Знаходить оригінальні рішення, спрямовані на розв'язання педагогічних завдань у закладах середньої освіти.	ПР - 16

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Психологія (в т.ч. вікова)»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Планує й здійснює навчальний процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів загальної середньої освіти, фахової передвищої освіти, здійснює мотивацію пізнавальної діяльності здобувачів та навчання, застосовує диференціацію навчання.	ПР - 02
Вміє підібрати форми та методи для виховання учнів на уроках і в позакласній роботі, аналізує динаміку особистісного розвитку дитини.	ПР - 09
Вміє простежити розмаїття та мультикультурність, в своїй діяльності керується етичними нормами, принципами толерантності, діалогу й співробітництва, може проектувати психологічно безпечне й комфортне освітнє середовище у ЗЗСО, враховуючи особливості національних спільнот.	ПР - 11
Знаходить цікаві рішення, спрямовані на розв'язання педагогічних завдань у ЗЗСО з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів.	ПР - 16

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: усні відповіді, доповіді, самостійна робота, модульна контрольна робота.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: усний (практичні заняття).

Форма модульного контролю: письмовий (модульна контрольна робота).

Форма підсумкового семестрового контролю: усний (екзамен).

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни (денна форма)

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	10	35
Захист першоджерел	1	15
Модульна контрольна робота	1	50
Разом		100

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни (заочна форма)

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	2	50
Захист першоджерел	1	50
Разом		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульна контрольна робота оцінюється у межах 50 балів

Оцінка 45-50 виставляється, коли студент дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу.

Оцінка 40-44 виставляється студенту, який повністю розкрив теоретичні питання на основі програмного та додаткового матеріалу

Оцінка 30-39 виставляється студенту, який повністю розкрив теоретичні питання, а програмний матеріал викладено у відповідності до вимог.

Оцінка 20-29 виставляється, коли студент розкрив теоретичні питання, проте при викладенні програмного матеріалу допущені окремі помилки.

Оцінка 10-19 виставляється, коли студент неповністю розкрив теоретичні питання, відповідь містить суттєві помилки.

Оцінка 6-9 виставляється студенту, який виявляє здатність до викладення думки лише на елементарному рівні.

Оцінка 0-5 виставляється студенту, який має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання. Такий студент не може викласти свою думку навіть на елементарному рівні.

На основі модульної контрольної роботи та практичних занять студенту виставляється підсумкова оцінка за модуль.

Оцінка відмінно (А) виставляється, коли студент дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу та нормативних документів. При виконанні практичного завдання студент застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка добре (В) виставляється студенту, який повністю розкрив теоретичні питання на основі програмного та додаткового матеріалу. При виконанні практичних завдань студент застосовує узагальнені знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка добре (С) виставляється студенту, який повністю розкрив теоретичні питання, а програмний матеріал викладено у відповідності до вимог. Практичні завдання виконані в цілому правильно, але мають місце окремі неточності.

Оцінка задовільно (D) виставляється, коли студент розкрив теоретичні питання, проте при викладенні програмного матеріалу допущені окремі помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається помилок, за рахунок недостатнього розуміння програмного матеріалу.

Оцінка задовільно (E) виставляється, коли студент неповністю розкрив теоретичні питання, відповідь містить суттєві помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається значних помилок, а виконання завдань викликає значні труднощі у студента.

Оцінка незадовільно (FX) виставляється студенту, який не розкрив теоретичні питання і не може виконати практичні завдання. Як правило такий студент виявляє здатність до викладення думки лише на елементарному рівні.

Оцінка незадовільно (F) виставляється студенту, який не виконав навчальну програму або якийсь елемент її складової, має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання і виконати практичні завдання. Такий студент не може викласти свою думку навіть на елементарному рівні.

За результатами контролю знань студентів, дозволяється виставлення екзаменаційної оцінки (без підсумкового екзамену або заліку) – «відмінно», «добре», та «задовільно».

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Оцінка за шкалою ECTS	Кількість балів	Оцінка за національною шкалою (іспит)	Критерії знань
A	90-100	відмінно	Студентом дана правильна і вичерпна відповідь на поставлене запитання. При цьому виявлено високий рівень володіння понятійним апаратом, знання першоджерел. На основі досконалого знання матеріалу предмету студент набув знання, вміння та навички використовує при рішенні нестандартних задач. Вільно використовує міжпредметні зв'язки, орієнтується у періодичній та монографічній літературі з предмету. Легко знаходить відповіді на нестандартні, несподівані питання. У складних ситуаціях може провести аналіз на рівні теоретичного осмислення. Виявляє творчі здібності, нахил до самостійної науково-дослідної роботи.
B	82-89	добре	Вільно володіє матеріалом у відповідності з програмою дисципліни. Знання, вміння та навички може самостійно приміняти у нестандартних ситуаціях навчального характеру. Проявляє інтерес до наукової та науково-популярної літератури з предмету. Самостійно опрацював рекомендовану, додаткову літературу з предмету. В процесі вивчення дисципліни іноді виконував реферати не передбачені робочою програмою дисципліни. Проявляє схильність до аналітико-синтетичної діяльності, здатен висловлювати власну думку що до вивченого матеріалу. Отримані знання використовує при аналізі стану навчально-виховного процесу в університеті.
C	74-81		На основі оволодіння матеріалом в обсязі робочої навчальної програми дисципліни, під керівництвом викладача вмів зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію про педагогічні явища. Цілком самостійно використовує набуті

			знання, вміння та навички в стандартних навчальних ситуаціях. Здатен контролювати свою діяльність. При контролі знань досить вільно складає алгоритм відповіді. Швидко знаходить необхідну інформацію в довідниковій літературі. Знайомий з психолого-педагогічними періодичними виданнями поточного року.
D	64-73	задовільно	Повністю відтворює інформацію що викладена в базовому підручнику. Має значні утруднення при необхідності користування додатковою та довідnikовою літературою. Епізодичне знайомство з періодичними психолого-педагогічними виданнями. Сформовані уміння може використовувати у стандартних ситуаціях які закладені у навчальні завдання. При виправленні допущених помилок потребує деякої допомоги викладача. Затрудняється при необхідності використовувати знання отриманні при вивченні інших дисциплін.
E	60-63		Студентом в цілому дана правильна відповідь на поставлене запитання. Проте він не зміг переконливо аргументувати її, помилився у використанні понятійного апарату, виявив низький рівень знання відповідних літературних першоджерел. Самостійно відтворює головні положення викладені в базовому підручнику чи лекційному матеріалі. Знає основні психолого-педагогічні терміни. Потребує допомоги викладача чи товаришів для відтворення систематизованого навчального матеріалу. При реалізації знань в вирішенні практичних завдань потребує допомоги викладача на всіх етапах роботи. Часто допускає типові помилки які при допомозі здатен виправити. Повністю відсутнє знайомство з інформацією що викладена в додатковій літературі.
FX	35-59	незадовільно	Має уяву про психолого-педагогічну термінологію. Володіє навчальним матеріалом на фрагментарному рівні. Конспект з предмету носить не систематизований, фрагментарний характер. Не вміє скласти алгоритм відповіді. Не може відповісти на питання чи виконати практичну роботу без грубих помилок на які не звертає уваги.
F	0-34		Студентом дана неправильна відповідь на запитання. Він ухилився від аргументації, виявив незадовільні знання понятійного апарату, спеціальної літератури або взагалі нічого не відповів Практично не знає психолого-педагогічної термінології. Володіння навчальним матеріалом на рівні розпізнавання. Не може користуватися підручником, методичними рекомендаціями, іншими дидактичними засобами. Володіє тільки окремими прийомами практичної діяльності, яких недостатньо для формування вмінь.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. ВСТУП ДО ПСИХОЛОГІЇ.

ТЕМА 1. ПРИРОДА ПСИХІКИ І ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ, ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ ЯК ГАЛУЗЬ ПСИХОЛОГІЇ.

Два періоди розвитку уявлень про психіку — доннауковий та науковий. Душа, свідомість, поведінка, самосвідомість та психіка як предмет психології на різних етапах розвитку психологічної науки. Особливості предмету психології — зв'язок із мозком, злиття суб'єкту та об'єкту пізнання, можливість створення психічних властивостей та якостей.

Методологічні принципи психології: детермінізму, відображення, зв'язку свідомості та діяльності, розвитку психіки, єдності теорії і практики. Форми вираження психіки — психічні процеси(пізнавальні та емоційно-вольові), психічні стани та індивідуально-психологічні властивості.

Основні положення напрямів сучасної психології — біхевіоризм, психоаналіз, гештальтпсихологія, когнітивна психологія, гуманістична психологія. Структура психології галузі, пов'язані з професійною діяльністю; галузі, предметом яких є психічний розвиток та взаємовідносини людини та суспільства.

Основні методи дослідження в психології — спостереження , експеримент. Лабораторний та природний експеримент. Організаційні, емпіричні методи. Методи обробки даних. Методи активного впливу на особистість — психологічна консультація, психологічна корекція, психологічний тренінг, психологічна терапія та реабілітація.

Психологія в системі наук. Поняття та структура вікової психології.

ТЕМА 2. ПРИРОДНИЧІ ОСНОВИ ПСИХІКИ, МОЗОК І ПСИХІКА.

Поняття фізіологічних механізмів. Будова нервової системи людини: центральна, периферійна, вегетативна. Структурний компонент нервової системи — нейрон. Функції головного та спинного мозку. Складові головного мозку — довгастий мозок, варолієв міст, середній мозок, проміжний мозок, мозочок та великі півкулі. Кора великих півкуль головного мозку.

Рефлекторна природа психіки. Умовні та безумовні рефлекси. Рефлекторна теорія І. М. Сеченова. Закони ВНД: іррадіації, концентрації, взаємної індукції.

Мозок як регулююча система. Функціональні блоки мозку згідно теорії О. Р. Лурії. Енергетичний блок, блок прийому, збереження та переробки інформації, блок контролю, програмування та прогнозування поведінки. Поняття про коллозум. Зв'язок психічних процесів зі структурами мозку.

Розвиток психіки у філогенезі. Концепція Фабрі - Леонтьєва. Сенсорна стадія, перцептивна стадія, стадія практичного інтелекту та стадія свідомого відображення дійсності. Поняття та структура свідомості.

Функціональна асиметрія головного мозку. Функції лівої та правої півкуль головного мозку.

ТЕМА 3. ОСОБИСТІТЬ: ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА, СТРУКТУРА, РОЗВИТОК.

Етапи активного наукового вивчення проблеми особистості — класичний та сучасний. Диференціація понять індивід, індивідуальність, особистість. Особистість як соціальна якість. Структурні компоненти особистості в класичному психоаналізі З. Фрейда. Ієрархія потреб як рушійна сила розвитку особистості в гуманістичній теорії А. Маслоу. Потреба в самоактуалізації.

Продуктивна та непродуктивна орієнтації, типи соціального характеру (рецептивний, експлуататорський, накопичувальний, ринковий) у неофройдизмі Е. Фромма.

Поняття спрямованості в структурі особистості. Спрямованість, досвід, особливості протікання психічних процесів та біопсихічні властивості в структурі особистості за К. Платоновим.

Життєві стадії в епігенетичній концепції Е. Еріксона. Вирішений та невирішений конфлікти між соціальним середовищем та організмом та механізми вирішення кризи розвитку особистості згідно Е. Еріксона.

Поняття діяльності як свідомої активності індивіда. Дія як структурний компонент діяльності. Види діяльності за генетичною ознакою — гра, навчання, праця. Фізичні й психічні дії. Механізми формування розумових дій — інтеріоризація та екстеріоризація.

ТЕМА 4. ВІКОВА ПЕРІОДИЗАЦІЯ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ.

Поняття психічного розвитку. Фактори, закономірності й принципи розвитку психіки. Вікова періодизація розвитку психіки — період новонародженості, немовляти, раннього дитинства, дошкільного дитинства, молодшого шкільного віку, підліткового віку, юнацтва, молодості, дорослості, похилого та старечого віку.

Поняття кризового та стабільного періодів розвитку психіки. Особливості кризового та стабільного періодів психічного розвитку.

Поняття кризи розвитку психіки. Вікові кризи та ненормативні кризи.

Поняття провідної діяльності. Концепція Д. Б. Ельконіна щодо рушійних сил розвитку психіки. Діяльності типу “людина — предмет” та “людина — людина”. Безпосередньо-емоційне спілкування, предметно-маніпулятивна діяльність, ігрова діяльність, навчання, інтимно-особистісне спілкування, професійне навчання.

ТЕМА 5. СПІЛКУВАННЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ДІЯЛЬНОСТІ, ГРУПИ ТА КОЛЕКТИВ.

Поняття “спілкування” - центральне у системі психологічного знання. Розвиток мотивів спілкування в процесі індивідуального розвитку згідно М. І. Лісіної. Стадії розвитку потреби дитини в спілкуванні: потреба в увазі та доброзичливості дорослого, у зацікавленості дорослого запитами дитини, у взаєморозумінні та співпереживанні, пізнавальні, ділові та особистісні.

Спілкування як сторона, умова або окремий вид діяльності. Спілкування як умова створення можливості організації та координації діяльності її окремих учасників.

Функції спілкування — інформаційно-комунікативна, регуляційно-комунікативна, афективно-комунікативна. Процеси формування, передачі та прийому інформації. Регуляція поведінки. Характеристика емоційної сфери людини у процесі спілкування. Виокремлення Г. Андрєвою аспектів спілкування — комунікативна (обмін інформацією), інтерактивна (взаємодія), перцептивна (розуміння людини людиною).

Знакові системи — засоби комунікації: вербальне та невербальне спілкування. Важливий параметр невербального спілкування — міжособистісний простір. Характеристика візуального контакту, експресивних реакцій. Комунікативні, підкреслюючі й модальні жести. Інформаційна функція і емоційний вплив мовлення в процесі спілкування. Акт вербальної комунікації — промовляння та слухання. Нереклексивне та рефлексивне слухання.

Спілкування як інтеракція. Соціально-психологічний клімат групи. Види груп. Види взаємозв'язку в спільній діяльності. Сумісність та спрацьованість. Феномени ідентифікації, рефлексії, емпатії. Рівні розвитку спільності — дифузна група, асоціація, корпорація, колектив. Психологія колективу як предмет теорії діяльнісного опосередковування міжособистісних стосунків.

Педагогічне спілкування — професійне спілкування вчителя з учнями в процесі навчання та виховання. Стиль як індивідуально-психологічні особливості соціально-психологічної взаємодії вчителя з учнями. Стили педагогічного спілкування згідно Кан-Каліка — діалогічний, альтруїстичний, конформістський, пасивний, маніпулятивний, авторитарно-монологічний.

Змістовий модуль 2. ПСИХОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ І ПСИХІЧНІ ПРОЦЕСИ.

ТЕМА 6. ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ; ТЕМПЕРАМЕНТ.

Психофізіологія — наука, предметом якої є психофізіологічні властивості особистості. Одне з основних понять психофізіології є темперамент. Характеристика індивіда з боку динамічних особливостей його психіки. Форма способу життя, яка виникає на ґрунті дозрівання, ане навчання та виховання. Теорії темпераменту в історії психології — гуморальна, соматична, конституційна, нервова. Підстави виокремлення Гіпократом типів темпераменту: меланхолійного, Флегматичного, сангвінічного, холеричного. Теорія темпераменту І. Канта. Зв'язок темпераменту та особливостей будови тіла людини; виокремлення пікніків, астеників, атлетиків у теорії Е. Кречмера; ендоморфів, мезоморфів, ектоморфів у класифікації В. Шелдона.

Вчення І.П. Павлова про типологічні властивості нервової системи людей і тварин. Тип вищої нервової системи як поєднання властивостей нервової системи — сили, врівноваженості, рухливості. Дослідження школою Б. Теплова — В. Небиліцина парціальних властивостей нервової системи: активності, реактивності, сенситивності, лабільності, тривожності, емоційної збудливості, темпу реакції та екстраверсії. Виокремлення у структурі темпераменту двох планів — предметного та соціального згідно досліджень В. Русалова.

Психологічна характеристика типів темпераменту. Вплив типу темпераменту на формування індивідуального стилю діяльності. Темперамент — інструментальна функція психіки.

ТЕМА 7. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ, ХАРАКТЕР.

Динамічна форма складного психологічного змісту, яка виявляється в сталому способі життя індивіда. Інструментальна функція характеру, спосіб реалізації стосунків індивіда зі світом. Номотетичний та ідеографічний підходи до аналізу характеру. Характеристика ставлення (форма стійкого та вибіркового суб'єктивного зв'язку індивіда зі світом), як головної ознаки характеру з позиції системно-діяльнісного аналізу. Зміст характеру через конкретизацію відношень “ставлення — діяльність”, “ставлення — психіка”, “ставлення — життя”. Поєднання в характері типового та індивідуального.

Властивості характеру за змістом та формою. Властивості за змістом — виявляють ставлення до інших людей, до власної справи, до самого себе; позитивні та негативні; властивості за формою — інтелектуальні, вольові та емоційні. Інтелектуальні властивості характеризують особливості пізнавальної діяльності індивіда; вольові — форма довільної та вольової регуляції діяльності індивіда; емоційні характеризують стійке емоційне ставлення до дійсності. Типології характеру за О.Ф. Лазурським, О. Лоуеном, Е. Фроммом, Е. Шпрангером.

Акцентуації характеру як крайні варіанти норми характеру, результат підсилення його окремих рис. Типи акцентуацій характеру за А.С. Лічко та К. Леонгардом: інтравертований, екстравертований, сензитивний, неврастенічний, демонстративний, астено-невротичний, лабільний, збудливий, дистимічний, циклоїдний, гіпертимний, емотивний. Характеристика та діагностика типів та вираженості акцентуацій характеру та особистості.

ТЕМА 8. ГЕНЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ОСОБИСТОСТІ; ЗАДАТКИ ТА ЗДІБНОСТІ.

Характеристика індивіда з боку психічних явищ, які зумовлюють успішність його діяльності. Проблема біологічного та соціального у тлумаченні природи здібностей. Інтелектуальні здібності (пізнавальні, інтелект) у забезпеченні успішності теоретичного освоєння дійсності. Історіогенез здібностей у напрямку їх спеціалізації.

Задатки — генетично зумовлені анатомо-фізіологічні властивості систем організму (морфологічної будови мозку, органів чуття, опорно-рухового апарату). Активність і

саморегуляція як гіпотетичні ознаки задатків. Розвиток здібностей у процесі відповідної діяльності.

Органічний, індивідний та особистісний рівні здібностей з позиції системно-діяльнісного аналізу психіки. Погляди на природу інтелекту Г. Айзенка. Біологічний, психометричний, соціальний інтелект. Вимірювання кількісних та якісних показників інтелекту. Зв'язок між інтелектуальними здібностями та навчальною діяльністю. Особистісний рівень здібностей як засіб реалізації певного способу життя, вибір та здійснення індивідом свого життєвого шляху.

Види здібностей: загальні та спеціальні. Обдарованість як умова творчих досягнень. Віковий та індивідуальний складники обдарованості. Роль сензитивних періодів психічного розвитку у проблемі обдарованості. Талант і геніальність. Проблема геніальності у працях Ф. Гальтона.

Професійний відбір, професійне консультування — складові професійної орієнтації, вибору професії, діагностики та реалізації здібностей людини.

ТЕМА 9. ВІДЧУТТЯ ТА СПРИЙМАННЯ В СТРУКТУРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ.

Рецепторна та рефлекторна теорії щодо тлумачення природи відчуттів. Диференціація відчуттів як відображення окремих властивостей предметів та явищ навколишньої дійсності при безпосередній дії подразника на органи чуття від сприймання як відображення цілісного образу. Підтримання інформаційного балансу між організмом та середовищем, порушення якого призводить до інформаційних неврозів та інформаційного дисбалансу. Початковий етап пізнання світу, чуттєва форма відображення.

Фізіологічні основи відчуттів. Аналізатор — анатомо-фізіологічна структура, в якій відбувається виникнення відчуттів. Будова аналізатора: рецептор, нервові шляхи (аферентні, еферентні), центральна частина в корі та підкірці головного мозку.

Класифікація відчуттів за Шеррінгтоном — екстероцептивні, інтероцептивні, пропріоцептивні. Властивості відчуттів — якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація. Закономірності відчуттів — адаптація, чутливість. Абсолютний та диференціальний порогові чутливості. Верхній та нижній порогові. Взаємодія відчуттів — сенсibiliзація, синестезія.

Властивості сприймання: предметність, вибірковість, цілісність, константність, осмисленість. Сприймання руху, простору, часу. Спостереження як цілеспрямоване та планомірне сприймання предметів і явищ.

ТЕМА 10. КОГНІТИВНА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ: ПАМ'ЯТЬ, МИСЛЕННЯ, УВАГА, УЯВА.

Відображення предметів і явищ дійсності у психіці людини, коли вони вже не діють безпосередньо на органи чуття. Здатність мозку утворювати тимчасові нервові зв'язки, закріплювати й відновлювати сліди минулих вражень. Теорії пам'яті: асоціативна, біхевіористична, когнітивна, гештальтпсихологічна, діяльнісна. Асоціації за схожістю, суміжністю, контрастом. Пам'ять, як і сприймання, визначається будовою її предмета. Роль вправ, необхідних для закріплення матеріалу. Пам'ять як сукупність різноманітних блоків і процесів переробки інформації. Аналіз особливостей взаємодії індивіда з предметом пам'яті.

Феноменологія пам'яті. Види пам'яті за змістом: рухова, емоційна, образна, словесно-логічна. Види пам'яті за часом: сенсорна, короткочасна, оперативна, довготривала. За механізмом запам'ятовування: мимовільна, перехідна, довільна, метапам'ять. Характеристика процесів пам'яті: запам'ятовування, збереження, відтворення, забування.

Узагальнене та опосередковане пізнання світу. Онтогенетичний зв'язок мислення та мовлення. Розвиток мислення — наочно-дійове, наочно-образне, абстрактне (словесно-логічне). Теорія інтелектуального розвитку дитини Ж. Піаже: сенсомоторний інтелект, конкретний інтелект, формальний інтелект. Форми мислення — поняття, судження, умовисновки. Мислительні дії та операції: аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення.

Феноменологія уяви — пасивна уява (сновидіння, фантазування, ілюзії уяви), активна (репродуктивна, творча). Прийоми створення образів уяви — аглютинація, гіперболізація, загострення, схематизація, типізація.

Зосередженість і спрямованість свідомості, що проявляється у підвищенні рівня рухової, сенсорної, інтелектуальної активності. Феноменологія уваги — мимовільна, довільна, післядовільна. Характеристика властивостей уваги: обсяг, концентрація, стійкість, розподіл, переключення.

ТЕМА 11. ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ: ЕМОЦІЇ, ПОЧУТТЯ, ВОЛЯ.

Вибіркове та стійке ставлення індивіда до дійсності. Периферична теорія емоцій У. Джеймса — Г. Ланге. Теорії емоцій, що розкривають природу емоцій через когнітивні чинники (теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера, інформаційна концепція емоцій П. В. Симонова). Зв'язок інформації та емоцій — $E = P(H - C)$. Властивості емоцій — полярність, інтегральність, зв'язок з життєдіяльністю організму. Зв'язок між рівнем емоційного напруження і успішністю діяльності. Закон Р. Йеркса — Дж. Додсона. Функції емоцій: відображення, спонукення, підкріплення, переключення, пристосування, комунікативна.

Роль функцій таламуса, гіпоталамуса, лімбічної системи та ретикулярної формації у емоційному орієнтуванні та емоційному житті людини. Зв'язок другої сигнальної системи, функціональної асиметрії мозку з емоціями людини.

Емоції як відображення ситуаційного ставлення людини до певних об'єктів. Почуття як стійке та узагальнене ставлення до об'єктів. Прості та складні емоції. За формою вираження емоції: настрої, афект, пристрасть, стрес, фрустрація, власне емоції, вищі почуття. Моральні, інтелектуальні, естетичні почуття. Властивості емоційних явищ: якість, динаміка, амбівалентність, полярність, активність, інтенсивність, глибина, тривалість. Фундаментальні емоції за К. Ізардом.

Проблема свободи волі. Рівні регуляції діяльності людини — мимовільний, довільний, вольовий. Ситуація боротьби мотивів та наступна перебудова. Прийняття рішення та вольова дія. Вольові властивості людини: організованість, наполегливість, витримка. Інтернальний та екстернальний локус контролю.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					с.р.
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд.		
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Вступ до психології						
Тема 1. Природа психіки і предмет психологічної науки. Вікова психологія як галузь психології.	9	3	2			4
Тема 2. Природничі основи психіки. Мозок і психіка.	15	2	2		7	4
Тема 3. Особистість: загальна психологічна характеристика, структура, розвиток.	10	4	2			4
Тема 4. Вікова періодизація психічного розвитку.	8	3	1			4

Тема 5. Спілкування як особливий вид діяльності. Поняття групи та колективу.	9	3	2			4
Разом за змістовим модулем 1	51	15	9		7	20
Змістовий модуль 2. Психологічні властивості і психічні процеси.						
Тема 6. Індивідуально-типологічні властивості особистості, темперамент.	9	3	2			4
Тема 7. Соціально-психологічна характеристика особистості, характер.	15	3	2		6	4
Тема 8. Генетичний аспект особистості; задатки та здібності.	9	3	2			4
Тема 9. Відчуття та сприймання в системі інтелектуальних властивостей особистості.	6	2	2			2
Тема 10. Когнітивна сфера особистості: пам'ять, увага, мислення, уява.	6	3	1			2
Тема 11. Емоційно-вольова сфера особистості: емоції, почуття, воля.	9	3	2			4
Разом за змістовим модулем 2	54	17	11		6	20
Усього годин	105	32	20		13	40

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	заочна форма					
	усього	у тому числі				с.р.
л		п	лаб	інд.		
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Вступ до психології						
Тема 1. Природа психіки і предмет психологічної науки. Вікова психологія як галузь психології.	8	1	1			6
Тема 2. Природничі основи психіки. Мозок і психіка.	21	1			14	6
Тема 3. Особистість: загальна психологічна характеристика, структура, розвиток.	8	1	1			6
Тема 4. Вікова періодизація психічного розвитку.	7	1				6
Тема 5. Спілкування як особливий вид діяльності. Поняття групи та колективу.	7	1				6
Разом за змістовим модулем 1	51	5	2		14	30
Змістовий модуль 2. Психологічні властивості і психічні процеси.						
Тема 6. Індивідуально-типологічні властивості особистості, темперамент.	6	1				5
Тема 7. Соціально-психологічна характеристика особистості, характер.	21	1			15	5
Тема 8. Генетичний аспект особистості; задатки та здібності.	6	1				5
Тема 9. Відчуття та сприймання в системі інтелектуальних властивостей особистості.	6	1				5

Тема 10. Когнітивна сфера особистості: пам'ять, увага, мислення, уява.	7	1	1			5
Тема 11. Емоційно-вольова сфера особистості: емоції, почуття, воля.	8	2	1			5
Разом за змістовим модулем 2	54	7	2		15	30
Усього годин	105	12	4		29	60

6.3. Теми практичних занять*

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Предмет і методи психології. Природничі основи психіки.	2	1
2.	Психологічна характеристика особистості. Вікова періодизація психічного розвитку.	4	1
3.	Спілкування як особливий вид діяльності. Групи та колектив.	2	1
4.	Історія і сучасний стан проблеми дослідження темпераменту.	2	
5.	Характер. Акцентуації характеру.	2	
6.	Здібності та задатки.	2	
7.	Пізнавальна сфера особистості: увага, мислення, пам'ять, уява.	3	
8.	Емоційно-вольова сфера. Природа емоцій, емоційні стани.	3	1
Разом:		20	4

*використання елементів неформального навчання – здобувач із запропонованих як альтернативних форм (проходження дотичних до тем модуля онлайн курсів на платформах Prometheus, Освіторія, EdEra та ін.) може обрати 1 і за наявності сертифіката отримати кількість балів передбачених за конкретну тему.

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Предмет і методи психологічної науки	5	9
2	Вікова психологія як галузь психології	5	8
3	Поняття особистості в різних психологічних теоріях	5	8
4	Засоби спілкування	5	8
5	Механізми сприймання людини людиною	4	8
6	Психологічна характеристика типів темпераменту	5	8
7	Структура і становлення характеру	4	8
8	Види і рівні розвитку здібностей	5	8
9	Мнемічні прийоми запам'ятовування	4	8
10	Розвиток уваги	5	8
11	Стрес і засоби його подолання	5	8
Разом		53	89

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

З метою підвищення якості засвоєння матеріалу при проведенні занять використовуються унаочнюючі матеріали: джерельна література, що сприяють формуванню повного уявлення про культурний феномен; візуалізацію. Карти та атласи.

Проведення занять передбачає стандартно обладнані навчальні аудиторії та використання технічних засобів (ноутбук, проектор, мультимедійна дошка).

Програмне забезпечення: доступ до мережі Інтернет, сайт електронного навчання УжНУ, корпоративна пошта.

Програмне забезпечення – сайт електронного навчання УжНУ.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Дубравська Д.М. Основи психології: Навч. посібник. - Львів: Світ, 2001. - 280 с.
2. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2001. - 112 с.
3. Загальна психологія: Підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. - К.: Либідь, 2005. - С. 464.
4. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. - Видання друге, перероблене та доповнене. - Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. - 222 с.
5. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. Кн. I: Соціальна психологія особистості і спілкування. - К.: Либідь, 2004. - 576 с.
6. Павелків Р.В. Загальна психологія. Підручник. - К.: Кондор, 2009. - 576 с.
7. Партико Т. Б. Загальна психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Т. Б. Партико. - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. - 416 с.
8. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Підручник. 2-е вид. - К.: Каравела, 2008. - 352 с.
9. Русинка І.І. Психологія: Навч. посіб. - К.: Знання, 2007. - 367 с.
10. Хомич Г. О., Ткач Р. М. Основи психологічного консультування: Навч. посіб. - К.: МАУП, 2004. - 152 с.
11. Цигульська Т.Ф. Загальна та прикладна психологія. Як допомогти собі та іншим. Курс лекцій: Навчальний посібник. - К.: "Наукова думка", 2000. - 192 с.
12. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: Навч. посіб. - К.: Вища шк., 2004. - 679с.

Допоміжна література

1. Аханова А. В. Вікова психологія в схемах та таблицях. Методичний посібник/Аханова А.В. Л.:ЛПК, 2019. 76 с.
2. Долинська Л.В., Лисянська Т.М. Вікова психологія: хрестоматія. К.: Каравела, 2020. 488 с.
3. Лисенко Л.М. Вікова психологія/Методичні рекомендації. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2020. 113 с.
4. Пісоцький В.П., Горянська А.М. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / навчальний посібник. К.: Університетська книга, 2021. 144 с.
5. Поліщук В. М. Віковий кризовий розвиток людини від народження до дорослості: навчальний посібник. К.: Університетська книга, 2022. 459 с.
6. Проблеми вікової психології: хрестоматія. Укл. Гетьман Т.О., Кричківська Т.Д. К.: КНТ, 2022. 469 с.
7. Савчин М. В. Вікова психологія: навчальний посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. К.: Академвидав, 2021. 368 с.
8. Тертична Н.А. Практикум з вікової психології: навчально-методичний посібник. К.: Книга Плюс, 2018

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н .р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20 __ р. Завідувач кафедри _____ Михайлишин У.Б.
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н .р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20 __ р. Завідувач кафедри _____ Михайлишин У.Б.

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н .р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20 __ р. Завідувач кафедри _____ Михайлишин У.Б.

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н .р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20 __ р. Завідувач кафедри _____ Михайлишин У.Б.

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н .р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20 __ р. Завідувач кафедри _____ Михайлишин У.Б.